

Nr 23.

Ankom till riksdagens kansli den 12 april 1945 kl. 3 em.

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående ersättning till vissa personer i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring.

I nedannämnda, till bankoutskottets förberedande handläggning hänvisade motioner hava förslag framställts angående ersättning till vissa personer i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring.

I fråga om motiveringen för de väckta förslagen får utskottet, i den mån redogörelse därför ej lämnas i det följande, hänvisa till motionerna I: 8, I: 35 och II: 410.

1:o.

Frisörmästaren Friden William Sigvard Holmqvist och nattvakten Carl Emil Olsson. I likalydande motionerna I: 8 och II: 18, väckta den förra av herr *Arrhén* och den senare av herr *Ljungqvist* jämte två av andra kammarens övriga ledamöter, hemställes, »att riksdagen ville besluta om en ersättning till Holmqvist och Olsson med de av dem begärda beloppen, dock med avdrag för vad som till dem utbetalas av riks försäkringsanstalten».

Vidare hemställes i likalydande motionerna I: 35 och II: 74, väckta den förra av herr *Wagnsson* och den senare av herrar *Lundqvist* och *Nilsson* i Göteborg, »att riksdagen ville besluta om skadestånd och livräntor att tillerkännas de skadade i enlighet med deras i rättegångarna framställda yrkanden».

Handlingarna i ärendet utvisa följande.

Den 26 maj 1942 hade Holmqvist och Olsson, vilka då voro inkallade i militärtjänst samt tillhörde ett i Trollhättan förlagt landstormsförband, Holmqvist såsom landstormsfänrik och Olsson såsom korpral, deltagit i en inom Trollhättans skyddsområde anordnad fälttjänstövning. De inkallade hade haft till uppgift, bland annat, att med ett antal man försvara Spiköbron i Trollhättan. Vid övningen hade särskilt för tillfället tillverkade sprängladdningar, bestående av en halv »gubbe» nitrolit, en tändhatt och en stubintråd, använts. Strax före klockan 19 ifrågavarande dag hade fientliga pansarbilar närmast sig de platser där de inkallade befunno sig. De hade då antänt stubintråden till var sin sprängladdning som de ämnat kasta mot

Bihang till riksdagens protokoll 1945. 8 saml. Nr 23.

pansarbilarna. Just som de skolat kasta laddningarna hade några barn och andra civila personer sprungit fram för att se på bilen och därvid kommit i vägen för kasten. De inkallade hade då hejdat kasten med påföljd att laddningarna exploderat i deras högra händer, vilka fullständigt sönderslitits och därefter måst bortopereras. Holmqvist erhöll även en skada i ena örat.

Av en genom vederbörande militärmyndighet verkställd undersökning rörande olyckshändelsen framgår, att möjlighet synes ha förefunnits för Holmqvist och Olsson att utan fara för tillstädeskommande personer kasta dynamitladdningarna åt annat håll än där åskådarna befunnit sig. Emellertid hade Holmqvist och Olsson haft sin uppmärksamhet riktad på övningsuppgiften i så hög grad, att de icke kunnat besluta sig för att på detta sätt befria sig från laddningarna.

Genom beslut av *riksförsäkringsanstalten* ha Holmqvist och Olsson tillerkänts livräntor, Holmqvist enligt olycksfallsförsäkringslagen och Olsson enligt militärsättningsförfordningen. Livräntorna utgöra för Holmqvist 1 690 kronor per år och för Olsson 1 209 kronor 60 öre per år. Graden av invaliditet har härvid fastställts för den förre till 65 % och för den senare till 60 %.

Holmqvist och Olsson ha efter stämning å kronan vid Stockholms rådhusrätt yrkat åläggande för kronan att till vardera av dem utgiva ersättning *dels* för sveda och värk med 3 000 kronor, *dels* för lyte och stadigvarande men med 7 000 kronor, *dels ock* för hinder och brist i näring i form av livränta å 250 kronor i månaden. *Rådhusrätten* har genom dom den 29 juni 1944, enär Holmqvist och Olsson icke ådagalagt något förhållande, på grund varav kronan skulle vara gentemot dem skadeståndsskyldig i anledning av ifrågakomna olycksfall, funnit deras talan icke kunna bifallas. Tillika har rådhusrätten förpliktat dem att utgiva ersättning för kronans rättegångskostnader. *Svea hovrätt*, varest Holmqvist och Olsson sökt ändring, har genom dom den 2 januari 1945 ej funnit skäl att göra ändring i rådhusrättens dom.

Enligt vad utskottet inhämtat, ha Holmqvist och Olsson fullföljt sin talan hos *Kungl. Maj:t i högsta domstolen*.

Sedan vid innevarande riksdag inom första kammaren till chefen för försvarsdepartementet framställts *interpellation* rörande förbättrad ersättning åt Holmqvist och Olsson, har departementschefen genom remiss den 18 januari 1945 anmodat riksförsäkringsanstalten att yttra sig rörande interpellationen, varvid anstalten jämväl skulle uttala sig, huruvida — för det fall att vederbörliga domstolsutslag vunne laga kraft — anledning kunde föreligga att av billighetsskäl tillerkänna Holmqvist och Olsson särskilda vederlag.

I anledning härav har *riksförsäkringsanstalten* i ett den 31 januari 1945 dagtecknat yttrande till chefen för försvarsdepartementet, vilket yttrande överlämnats till bankoutskottet, anfört bland annat följande.

Frågan om förbättrade förmåner åt under militärtjänstgöring kroppsskadade värnpliktiga med flera har vid ett flertal tillfällen under de senare åren och senast under år 1944 varit föremål för statsmakternas prövning.

I skrivelse den 26 februari 1943 uppdrog Kungl. Maj:t åt riksförsäkringsanstalten att verkställa en översyn av förordningen den 18 juni 1927 om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, särskilt i vad avsåge, bland annat, grunderna för beräkning av värnpliktigs arbetsförtjänst, samt att till Kungl. Maj:t inkomma med utredning i ärendet ävensom därav betingade förslag till nya bestämmelser i ämnet. Till åtlydnad härav avgav riksförsäkringsanstalten den 25 september 1943 underdånigt yttrande med förslag till ändring i vissa delar av militärsättningsförordningen.

Riksförsäkringsanstalten framhöll däri, bland annat, att erfarenheten under den tid, som förflutit sedan begynnelsen av nu pågående världskrig, hade givit vid handen, att de ersättningsförmåner, som utginge enligt gällande militärsättningsförordning, knappast vore tillfyllest. Detta vore i hög grad förhållandet beträffande de inkallade, som hade försörjningsplikt gentemot anhöriga.

I anslutning härtill föreslog riksförsäkringsanstalten ökade ersättningsförmåner på det sätt, att de värnpliktigas årliga arbetsförtjänst, efter vilken ersättningen beräknades, skulle höjas från de i 8 § i förordningen angivna beloppen, 1 764 respektive 2 160 kronor, till 2 400 respektive 2 700 kronor samt att ytterligare två grupper skulle införas med en beräknad årlig arbetsförtjänst av 3 000 respektive 3 900 kronor. Vid sidan av de å dessa belopp beräknade livräntebeloppen skulle enligt förslaget till vissa försörjningspliktiga utgå så kallat familjetillägg. Riksförsäkringsanstaltens förslag vann emellertid ej Kungl. Maj:ts gillande. Kungl. Maj:t fann det framlagda förslaget böra bliva föremål för överarbetning och har sedermera givit Socialvårdskommittén i uppdrag att verkställa sådan överarbetning. I avvaktan på kommitténs blivande förslag framlades i proposition den 11 februari 1944 (nr 107) förslag till 1944 års riksdag angående vissa ändringar i 1927 års militärsättningsförordning. I avseende å de värnpliktigas årliga arbetsförtjänst innebar förslaget, att arbetsförtjänsten skulle antagas utgöra

- a) 2 700 kronor för värnpliktig, som fullgjort i 27 § 1 mom. B värnpliktslagen omförmäld fortsatt tjänstgöring för utbildning till officer;
- b) 2 400 kronor för värnpliktig, som fullgjort i 27 § 1 mom. B värnpliktslagen omförmäld fortsatt tjänstgöring för utbildning till underofficer eller i 27 § 1 mom. C och D samma lag omförmäld fortsatt utbildning eller tjänstgöring;
- c) 2 160 kronor för annan värnpliktig, som tjänstgör efter det kalenderår, varunder han fyllt 22 år; samt
- d) 1 764 kronor för värnpliktig, som icke avses under a)—c).

Efter i ärendet väckta motioner och på hemställan av andra lagutskottet beslöt riksdagen, som i övrigt biföll Kungl. Maj:ts förslag rörande arbetsförtjänstens beräkning, att värnpliktiga efter utgången av det kalenderår, varunder de fylla 28 år, skulle hänföras till den i propositionen föreslagna klassen b). Förordning i ämnet utfärdades den 9 juni 1944 (nr 316) och trädde i kraft den 1 juli 1944. Enligt övergångsbestämmelserna skola dock ersättningsanspråk, vilka grunda sig på olycksfall som inträffat eller sjukdom som yppats före nämnda dag, bedömas enligt äldre bestämmelser.

Därest militärsättningsförordningen i dess efter den 1 juli 1944 gällande

lydelse varit tillämplig vid tiden för de nu ifrågavarande olycksfallen, skulle detta för Holmqvists del icke hava medfört någon förändring i avseende å ersättningens storlek, enär han såsom tidigare anförts erhållit ersättning enligt bestämmelserna i olycksfallsförsäkringslagen. I fråga om Olsson, som är född år 1899, skulle ersättningen under samma förutsättning hava beräknats efter en årlig arbetsförtjänst av 2 400 kronor i stället för såsom nu skett efter 2 160 kronor. Livränta skulle vid sådant förhållande hava utgått med 960 kronor för år räknat mot såsom nu sker med 864 kronor.

Sedan 1927 års militärsättningsförordning trätt i kraft den 1 januari 1928, hava i ett stort antal fall personer, vilka före förordningens ikraftträdande ådragit sig kroppsskada under militärtjänstgöring och på grund härav beviljats ersättning jämlikt bestämmelserna i 1909 års militärsättningsförordning, gjort framställning att komma i åtnjutande av de i 1927 års förordning angivna förmånerna i stället för de enligt den äldre förordningen utgående. Dessa framställningar hava emellertid — såvitt riksförsäkringsanstalten har sig bekant — alltid lämnats utan bifall.

Däremot har riksdagen, där särskilt ömmande omständigheter ansetts föreligga, undantagsvis beviljat särskilt understöd att utgå vid sidan av den ersättning, som utgår enligt militärsättningsförordningen.

Vid bedömandet av frågan, huruvida i ett visst fall i jämförelse med andra med liknande skada anledning finnes att av billighetskäl bereda vederbörande särskilt vederlag, bör enligt riksförsäkringsanstaltens mening hänsyn tagas till den inverkan skadan skäligen kan antagas hava haft i avseende å den skadades ekonomiska förhållanden ävensom till förefintliga ömmande familjeförhållanden.

Det är givetvis vanskligt att bedöma vilken inverkan nu ifrågavarande olycksfall skäligen kunna anses hava haft i avseende å de skadades ekonomiska förhållanden. Detta gäller särskilt i fråga om Holmqvist, enär exakta uppgifter rörande hans arbetsinkomster före och efter olycksfallet icke stått att erhålla.

Av förefintliga handlingar framgår emellertid, att Holmqvist själv uppgivit, att hans arbetsinkomst av frisöryrket före olycksfallet kunde beräknas uppgå till mellan 4 000 och 6 000 kronor årligen. Holmqvists rättegångsombud synes emellertid av domstolsprotokollen att döma under hand hava lämnat uppgift om Holmqvists inkomster under åren 1935—1940, varav framgår, att den genomsnittliga inkomsten under denna period skulle hava utgjort 3 610 kronor. Efter olycksfallet har Holmqvist från oktober 1943 bedrivit viss försäljningsverksamhet, varav han enligt uppgift till familjebidragsnämnden i Borås haft en inkomst av mellan 300 och 350 kronor för månad. Såvitt handlingarna giva vid handen synes Holmqvist alltså efter oktober 1943 av eget arbete hava kunnat förskaffa sig en inkomst av mellan 3 600 och 4 200 kronor för år. Då Holmqvist därjämte såsom tidigare anförts från riksförsäkringsanstalten åtnjuter livränta med för närvarande 1 690 kronor för år, synes hans sammanlagda årliga inkomster uppgå till i runt tal mellan 5 200 och 5 800 kronor. Vid antagandet att han, därest olycksfallet icke hade inträffat, hade fortsatt i sitt förutvarande yrke och därav kunnat bereda sig ungefär samma arbetsinkomst som tidigare, synes olycksfallet sålunda icke hava föranlett minskning av hans inkomster.

Av remisshandlingarna och av införskaffad utredning framgår, att Olsson före olycksfallet innehade och allttjämt innehar anställning hos aktiebolaget

Surte glasbruk. År 1941 uppgick hans arbetsinkomst från sagda bruk till 3 783 kronor, varav 562 kronor utgick månadsvis såsom bränsle- och hyresersättning. Under nämnda år hade han utfört arbete för bolagets räkning under 255 dagar samt varit inkallad till militärtjänst 45 dagar. Därest Olsson under hela året (290 arbetsdagar) utfört arbete hos glasbruket synes hans arbetsförtjänst från bruket uppskattningsvis kunna antagas till omkring 4 225 kronor.

Efter olycksfallet synes Olsson icke hava kunnat återgå till sitt tidigare arbete men har av arbetsgivaren beretts annan sysselsättning. På grund av att Olsson till följd av sin skada icke kunnat utföra ackordsarbete, har han fått vidkännas viss minskning av arbetsinkomsten. År 1944, varunder han utförde arbete under i runt tal 277 dagar, åtnjöt han från arbetsgivaren en sammanlagd inkomst av 3 528 kronor, inberäknat viss bränsle- och hyresersättning.

Med hänsyn tagen till den Olsson av riks försäkringsanstalten tillerkända livräntan, vilken för närvarande inklusive dyrtidstillägg utgår med 1 209 kronor 60 öre för år räknat, synes icke heller Olsson åtminstone för närvarande hava lidit någon ekonomisk förlust på grund av olycksfallet.

Såväl Holmqvist som Olsson äro gifta men hava icke minderåriga barn. Holmqvists hustru har dessutom förvärvsarbete. Särskilda ömmande familjeförhållanden synas sålunda icke vara för handen i nu föreliggande fall.

Åberopande vad sålunda anförts får riks försäkringsanstalten uttala, att anstalten för sin del håller före, att i betraktande av förhållandena i nu berörda och i jämförbara fall, anledning för närvarande knappast kan anses föreligga att av billighetsskäl tillerkänna nu ifrågavarande skadade särskilda vederlag.

Därest särskilda vederlag likväl anses böra beredas dem, synes detta enligt riks försäkringsanstaltens förmenande i varje fall endast böra ske i form av engångsersättning.

Vid besvarande den 28 februari 1945 av förenämnda interpellation har *chefen för försvarsdepartementet* — sedan riksdagen genom väckta motioner fått möjlighet att taga ställning i ärendet — ansett sig icke böra uttala någon uppfattning i frågan, huruvida anledning kunde föreligga att av billighetsskäl tillerkänna Holmqvist och Olsson särskilda vederlag.

Såsom riks försäkringsanstalten framhållit, har riksdagen tidigare endast i ett fåtal undantagsfall medgivit, att särskilt understöd finge utgå vid sidan av den ersättning, som utgives enligt militärsättningsförordningen. Det har här rört sig om fall, i vilka under militärtjänstgöring ådragen kroppsskada eller sjukdom medfört särskilt ödesdigra verkningar för den skadade eller sjuke, såsom svår huvudskada i förening med höggradig nedsättning av synförmågan, svåra rubbningar i balanssinnet, m. m. I andra fall har riksdagen hittills icke medgivit ersättning enligt gynnsammare grunder än de i olycksfallsförsäkringslagen eller militärsättningsförordningen fastslagna. Faran för vittgående konsekvenser har nämligen ansetts böra utesluta, att härvid avsteg göres från de författningenliga ersättningsgrunderna. I den mån de fastställda ersättningsbeloppen framstått såsom otillräckliga, hava

Utskottet.

— såsom framgår av den lämnade redogörelsen — generella förhöjningar av desamma genomförts.

Mot bakgrunden av sålunda tillämpad praxis finner utskottet — även med behjärtande av omständigheterna i samband med de Holmqvist och Olsson övergångna olycksfallen — sig svårligen kunna tillstyrka, att av billighets-skäl särskilda vederlag skulle tillerkännas dem. Icke heller synas de skadades ekonomiska förhållanden vara av den art, att de i och för sig kunna motivera ett frångående av grunderna för utgivande av livräntor enligt åberopade författningar. Erinras må jämväl, att frågan om tillerkännande av särskilda skadestånd och livräntor åt de skadade för närvarande är föremål för högsta domstolens prövning.

Under hänvisning till det anförda finner sig utskottet böra avstyrka, att åtgärder nu vidtagas i de väckta motionernas syfte.

Utskottet hemställer förty,

att förevarande motioner I: 8 och II: 18 samt I: 35 och II: 74 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

2:o.

Maskinkonstruktören Knut Harald Asplund. I motionen II: 410 hemställer herr *Skoglund* i Umeå, »att riksdagen måtte, utan hinder av att vederbörande myndigheter funnit ersättning icke böra utgå, tillerkänna värnpliktige Knut Harald Asplund ersättning för sjukdom, som kommit till synes under tiden för hans militärtjänstgöring, enligt i militärsättningsförordningen stadgade grunder».

Handlingarna i ärendet utvisa följande.

Asplund var född den 22 mars 1911 och avled, enligt utskottet tillhandakommet utdrag av död- och begravningsbok, den 12 mars 1945.

Under fullgörande av militärtjänstgöring den 20 augusti 1941 råkade han vid färd å cykel köra omkull, varvid han ådrog sig skada å huvudet. I anledning härav intogs han sistnämnda dag å Gällivare lasarett. Enär han förmodades lida av tumör i hjärnan, överfördes han till Umeå lasarett och därifrån till serafimerlasarettet i Stockholm, varefter han den 2 oktober 1941 opererades för tumor cerebri. Den 8 december 1941 intogs han åter å Umeå lasarett för efterbehandling. Asplund har sedermera under olika perioder av åren 1942—1944 såsom frivillig tagits i anspråk i expeditionstjänst vid försvarsväsendet.

Sedan Asplund hos riksförsäkringsanstalten anhållit om ersättning i anledning av berörda skada, förklarade *riksförsäkringsanstalten* genom beslut den 6 februari 1942, att enär skälig anledning funnes att antaga, att sjukdomens framträdande föranletts av annan orsak än militärtjänstgöringen

och att denna icke väsentligen bidragit därtill, ersättning jämlikt 1927 års militärsättningsförordning icke kunde tillerkännas Asplund.

Försäkringsrådet, varest Asplund häröver anförde besvär, har genom utslag den 4 september 1942 ej funnit skäl göra ändring i överklagade beslutet.

Sedan motionären anhållit om professorn H. Olivecronas utlåtande rörande det samband, som kunde föreligga mellan berörda olycksfall och den sjukdom, för vilken Asplund undergått operation, har *professorn Olivecrona* i ett den 7 mars 1945 dagtecknat utlåtande, vilket av motionären överlämnats till bankoutskottet, anført bland annat, att det vore uppenbart, att den hjärntumör, för vilken Asplund den 2 oktober 1941 undergick operation, funnits långt före olycksfallet och att detta i själva verket sannolikt förorsakats av hjärntumören. Huruvida det genomgångna olycksfallet haft någon betydelse för hjärntumörens fortsatta utveckling vore omöjligt att med bestämdhet avgöra men man kunde ej heller med absolut visshet utsluta att så ej kunde ha varit fallet.

Sedan Asplund numera avlidit, har den väckta ersättningsfrågan förfallit. *Utskottet.*
Utskottet hemställer förty,

att förevarande motion II: 410 ej må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 10 april 1945.

På bankoutskottets vägnar:
HARALD ÅKERBERG.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit
från första kammaren: herrar Sandén, Sandström, Sundvik, Friggerdker, Leander*, Lindblom, Löfgren och Fahlander;
från andra kammaren: herrar Svedman, Paulsen, Andersson i Munkaljungby, Eriksson i Sandby, Johnsson i Kastanjegården*, Sundberg, von Seth och Persson i Norrby.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.